

בגדרי שיעורי ארבעת המינים

א. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לב עמוד ב

אמר רב יהודה אמר שמואל: שיעור הדס וערבה - שלשה, ולולב ארבעה, כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח. ורבי פרנך אמר רבי יוחנן: שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח. תנן: לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו - כשר. - אימא: וכדי לנענע בו כשר. מר כדאית ליה, ומר כדאית ליה. תא שמע: שיעור הדס וערבה - שלשה, ולולב - ארבעה. מאי לאו - בהדי עלין! - לא, לבד מעלן.

ב. שו"ת הרי"ד סימן קיד

ועל הלולב ששאלתה דאי איקרי ולא הוי כולו אלא שלשה טפחים אי הויא ברכה לבטלה ולא נפיק ביה. אודיעך, כי בודאי לכתחלה בעינן ארבעה בשדרו של לולב אבל בשעת הדחק שלא ימצא אחר הוא כשר וראוי לצאת בו, דהא בלולב היבש פליגי רבנן ור' יהודה דרבנן פסלי ור' יהודה מכשיר, ואמר להן ר' יהודה לחכמים מברכים שהיו מורשים את לולביהם לבניהם, ואמרו לו חכמים אין שעת הדחק ראייה, אלמא אפילו רבנן דפסלי היבש, בשעת הדחק היכא דליכא אחרינא מודו, והם הכי נמי בכל הפסילות דפסלתן ליה משום דלא הוי הדר, אם היא שעת האונס דלא משתכח אחרינא נפיק ביה שפיר דמי ומה ששאלתה שאם אין להם אלא לולב אחד, אם צריך להודיעם שיתנוהו מתנה זה לזה, בודאי כי צריך להודיעם שאם לא יודיעם הוה ליה לולב השותפין ופסול/

ג. רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז הלכה ח

כמה שיעור אורך כל מין מהם, לולב אין פחות מארבעה טפחים ואם היה ארוך כל שהוא כשר, ומדידתו משדרו בלבד לא מראש העלים, והדס וערבה אין פחות משלשה טפחים, ואם היו ארוכין כל שהן כשרים, ואפילו אין בכל בד ובד אלא שלשה עלין לחין כשרים והוא שיהיו בראש הבד, ואם אגד הלולב צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מן ההדס והערבה טפח או יתר, ושיעור אתרוג אין פחות מכביצה ואם היה גדול כל שהוא כשר.

ד. קרית ספר הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז

כמה נוטל מהן לולב אחד אתרוג אחד ושני בדי ערבה וג' בדי הדס דכתיב פרי עץ הדר אחד כפת תמרים אחד משמע דכפת כתיב ענף חד עץ חד עבות חד ערבי נחל שתיים דמיעוט רבים שנים ואם רצה להוסיף בהדס וגו' טעמא דשריותא דתוספת הדס מה שאין כן בשאר המינים להאי גירסת הרב ז"ל משום דהדס לא ילפינן ג' בדי הדס אלא מיתורא דענף עץ עבות ולהכי אמרינן דמנינא לאו דוקא מלעיל אבל בהנך אחריני דילפי מנינא ממשמעותא דכתיב פרי עץ וכתיב כפת וכתיב ערבי דמיעוט רבים שנים הוי מנינא דוקא בין מלעיל בין מלרע ואם הוסיף או גרע פסול דכתיב לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו ופשטי' דקרא דקאמר עליו משמע דתוספת במנין עצמו איקרי תוספת כדדייק קרא עליו דמשמע ממנינה. שיעורי ארבעה מינין נראה דהוי דאורייתא ובכלל שיעורין הל"מ דטפח שדרו של לולב היוצא מן ההדס דהוי דאורייתא כדמוכח פרק המפלת ולמעלה אין להן שיעור.

ה. תלמוד בבלי מסכת נדה דף כו עמוד א

תניא רבי אושעיא זעירא דמן חבריא חמשה שיעורין טפח, ואלו הן: שליא, שופר, שדרה, דופן סוכה, והאזוב. שליא - הא דאמרן. שופר - דתניא, כמה היא שיעור שופר? פירש רבי שמעון בן גמליאל: כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן טפח. שדרה מה היא? דא"ר פרנך אמר רבי יוחנן: שדרו של לולב צריך שיהא יוצא מן ההדס טפח. דופן סוכה - דתניא: שתיים כהלכתן, שלישית - אפילו טפח. אזוב - דתני רבי חייא: אזוב - טפח.

ו. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לו עמוד ב

גמרא. נענוע מאן דכר שמיה? - התם קאי: כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו - כשר. וקאמר: היכן מנענעין. תנן התם: שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה? מניח שתי הלחם על גבי שני הכבשין, ומניח ידו תחתיהן ומניף, ומוליך ומביא, מעלה ומוריד, שנאמר אשר הונף ואשר הורם. אמר רבי יוחנן: מוליך ומביא - למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד - למי שהשמים והארץ שלו. במערבא מתנו הכי, אמר רבי חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי ברבי חנינא: מוליך ומביא - כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד - כדי לעצור טללים רעים וכו' ואמר רבא: וכן בלולב.

ז. חדושי הריטב"א מסכת סוכה דף לו עמוד ב

אמר רבא וכן ללולב. פי' שמוליך ומביא מעלה ומוריד. יש מן הגאונים אומרים שזהו נענועו של לולב המוזכר בכל מקום ואינו צריך טירוף אחר אלא שיוליך ויביא יעלה ויוריד וכן כתב הרי"ן גיאות ז"ל, ואינו נכון דאם כן למה הצריכו שיהא לולב יוצא על ההדס טפח כדי לנענע בו והלא כל שהוא בין גדול בין קטן ראוי להוליכו ולהביאו, אלא ודאי לפי שצריך לטרף הלולב ולכסכו בעצמו הצריכו בו טפח עודף כדי לנענע בו, ולמדנו כי כשמוליך ומביא מעלה ומוריד יש לנענעו לטרוף גופו של לולב.

ח. ר"ן (על הרי"ף) מסכת סוכה דף יח עמוד ב

אמר רבא וכן ללולב. כלומר שמוליך ומביא מעלה ומוריד וגרסי' בירושל' תני צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ר' זעירא בעי הכין חד והכין חד או דילמא הכין והכין חד תמן תנינן צריך לנענע ג"פ על כל דבר ר' זעירא בעי הכין חד והכין חד או דילמא הכין והכין חד ולא איפשיטא ויש מן הראשונים ז"ל שכתבו שבנענוע של לולב אינו צריך אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כך משמע פשטא דמימרא דרבא דאמר וכן ללולב ואינו צריך טרוף אחר ולפי דבריהם יהיה פירוש הירושלמי כך צריך לנענע על כל דבר ודבר ג' פעמים כלומר בשעת נטילה ועל כל אחד ממקומות ההלל שמנענעין בהן וכו' ולפי זה אין צריך בלולב כסכוס וטירוף אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד בלבד וכן כתב הרב ר' יצחק אבן גיאת ז"ל אבל אין זה נכון שא"כ למה הצריכו בגמרא שיהא הלולב יוצא על ההדס טפח כדי לנענע בו והלא בכל שהוא בין גדול בין קטן ראוי להוליכו ולהביאו אלא ודאי לפי שצריך לטרוף הלולב ולכסכו בעליו הצריכו בו טפח עודף כדי לנענע בו וכן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ז מהל' שופר וסוכה ולולב שיש לו לטרוף הלולב שלש פעמים כשמוליך וכן כשמביא וכן כשמעלה וכן

טז. רא"ש מסכת סוכה פרק ג סימן טו

אית ספרים דגרסי אמתניתין של אשירה ושל עיר הנדחת פסול משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה משום דס"ל דלא שייך למיפסל משום דמיכתת שיעוריה משום דלא אשכחן שיעור מפורש באתרוג והא דאמר' כאגוז כביצה לאו משום שיעור הוא אלא כדמפרש טעמא (לעיל דף לא ב) משום דלא גמר פירא הוא ולא נהירא לר"י דא"כ אמאי איצטריך לפרש טעמא דאשירה ועיר הנדחת גבי לולב משום דמיכתת שיעוריה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה ועוד אמאי שריא באשרה דנכרי דיעבד דהא משום מצוה הבאה בעבירה פסלינן בדיעבד אלא ודאי לא מיקרי מצוה הבאה בעבירה אלא דומיא דגזל דמחמת עבירה הוא דגזל באותה המצוה שיוצא בה אבל הני לא נפיק בהו מחמת העבירה שנעשית ובאתרוג שייך שפיר שיעורא משום דבעינן דמינכר לקיחה ומהאי טעמא פסלינן פלפלין וכיון דמיכתת שיעוריה הוי כאילו נשחק כולו והוי כאילו לא מנכר לקיחה:

יז. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לה עמוד א

גמרא. תנו רבנן: פרי עץ הדר - עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה אתרוג. - ואימא פלפלין? כדתניא, היה רבי מאיר אומר: ממשמע שנאמר ונטעתם כל עץ איני יודע שהוא עץ מאכל? מה תלמוד לומר עץ מאכל - עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה פלפלין. ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה. ואין ארץ ישראל חסרה כלום, שנאמר לא תחסר כל בה! - התם משום דלא אפשר. היכי נעביד? נקוט חדא - לא מינכרא לקיחתה וכו'.

יח. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קג עמוד ב

בעא רבי אלעזר מ'ר' אסי: אכל חצי זית והקיא, וחזר ואכלו, מהו? מאי קא מיבעיא ליה? אי הוי עיכול אי לא הוי עיכול, ותיבעי ליה כזית! אלא, אי בתר גרונו אזלינן אי בתר מעיו אזלינן, ותפשוט ליה מדרבי אסי! רבי אסי גמריה איעקר ליה, ואתא ר' אלעזר לאדכוריה, והכי קאמר ליה: למה לי חצי זית אחר, לימא מר בדידיה, דאיכא למשמע מינה תרת, שמעינן מינה - דלא הוי עיכול, ושמעין מינה - דהרי נהנה גרונו בכזית! אישתיק ולא א"ל ולא מידי, א"ל: מופת הדור, לא זימנין סגיאין אמרת קמיה דרבי יוחנן, ואמר לך: הרי נהנה גרונו בכזית.

יט. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף נד עמוד א

ת"ש: בשר זקנה שהיה בו כשיעור וצמק פחות מכשיעור - טמא לשעבר וטהור מיכן ולהבא! אמר רבה: כל היכא דמעיקרא הוה ביה והשתא לית ביה - הא לית ביה, וכל היכא דמעיקרא לא הוה ביה והשתא הוה ביה - מדרבנן, כי פליגי - כגון שהיה בו כשיעור וצמק וחזר ותפח, דמר סבר: יש דיחוי באיסורא, ומר סבר: אין דיחוי באיסורא.

כ. רש"י מסכת מנחות דף נד עמוד ב ד"ה כי פליגי

כי פליגי כו' - ובשר העגל שנתפח אסיפיה קאי שחזר לכמות שהיה בשר זקנה שנתמעט אמיצעיה קאי והכי קאמר אף על גב שנתמעט כשיעור שיש בו עכשיו משערין הואיל וכבר הוה בהן נמי האי שיעורא ומיחייב מדאורייתא ולא אמרינן בשעה שצמק נדחו מאיסורייהו והוה ליה כמי שלא היה בו מתחילה והשתא איתא ופטור מדאורייתא ורבי שמעון וריש לקיש סברי יש דיחוי באיסורין וכיון דאידיחי אידיחי ולא יקבל עוד טומאה מדאורייתא אלא מדרבנן.

כשמוריד ונראה שהוא ז"ל היה מפרש הירושלמי דכי קאמר צריך לנענע על כל דבר ודבר היינו על כל תנועה של הולכה והבאה והעלאה והורדה וכו'.

ט. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לא עמוד ב

ולא בעי הדר? והא אנן תנן: הירוק ככרתי, רבי מאיר מכשיר, ורבי יהודה פוסל. לאו משום דבעי הדר? - לא, משום דלא גמר פירא. תא שמע: שיעור אתרוג קטן, רבי מאיר אומר: כאגוז, רבי יהודה אומר: כביצה. לאו משום דבעי הדר? - לא, משום דלא גמר פירא.

י. טור אורח חיים הלכות לולב סימן תרמט

וכן חסר מותר מיום ראשון ואילך הלכך ניקב או שנקבוהו עכברים מותר מיום ראשון ואילך אם נשאר בו כשיעור ובהלכות גדולות פסל אם נקבוהו עכברים כל ז' ימים משום דמאיס אף על גב דניקב כשר וכ"כ רב נטרונאי גאון ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא חילק ואפילו לכתחלה מותר לאכול ממנו רק שישאיר ממנו שיעור כדי לצאת בו.

יא. שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרמח סעיף כב

שיעור אתרוג, קטן פחות מכביצה, פסול; אבל אם כביצה, אפילו אם הוא בוסר שעדיין לא נגמר פרי, כשר; ואם היה גדול כל שהוא, כשר.

יב. מגן אברהם סימן תרמט ס"ק כז

דחסר כשר. אם נשאר בו כשיעור כדי לצאת בו [טור] וכת' הר"ן דוק' כשנשתייר רובו ושמו עליו וכו' אבל בפסקי מהרא"י סי' צ"ב משמע אפי' נשאר מיעוטא סגי עכ"ל ד"מ וז"ל מהרא"י אף על גב דחסר כשר בשעת הדחק היינו שנחסר מאליו אבל לא שרי לחתוך האתרוג ולברך על אות' חתיכ' ותו הא דחסר כשר היינו שחותך לאכילה ומברך על השאר דהוי שיורי מצו' כדאשכחן גבי ציצית אבל לחתוך מן האתרוג ולברך על חתיכ' אסור דלאו אתרוג מיקרי אלא חתיכת אתרוג עכ"ל משמע דאפי' לא נשתייר רובו כשר רק שישאר כביצ' וכ"ד הטו' ורמ"א:

יג. באור הלכה סימן תרמח סעיף כב

פסול - כל שבעה שלא נגמר פריו ולא נקרא פרי ואפילו אם היה בו כשיעור ובימי החג נצטמק ועמד על פחות מכביצה מ"מ פסול משום שאינו הדר [ח"א] ואם אין לו אחר יטלנו בלא ברכה ואפילו ביום ראשון [בכורי יעקב ע"ש]:

יד. רבינו חננאל מסכת סוכה דף לה עמוד א

ת"ר פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה. הוי אומר זה אתרוג. ואימא פלפלין ללמד שהפלפלין חייבין בערלה. ואסיקנא הדר באילו משנה לשנה הוי אומר זה אתרוג. של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה.

טו. תוספות מסכת סוכה דף ל עמוד א ד"ה משום דהוה

ומיהו יש ספרים דגרסי' לקמן (ד' לה.) אמתני' דאתרוג של אשרה מ"ט משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה וגירסא משובשת היא אלא טעמא משום דמיכתת שיעוריה דאתרוג נמי בעי שיעור כאגוז או כביצה דאף על גב דאמרינן לקמן (ד' לא:) טעמא משום דלא גמר פירא מכל מקום בעינן דמינכר לקיחתה דמהאי טעמא פסלינן לקמן (ד' לה.) פלפלין.

מתני'. שני שעירי יה"כ מעכבין זה את זה. שני כבשי עצרת מעכבין זה את זה. ב' חלות מעכבות זו את זו. שני סדרין מעכבין זה את זה. שני בזיכין מעכבין זה את זה. הסדרין והבזיכין מעכבין זה את זה. ב' מינים שבגזיר, ג' שבפרה, וד' שבתודה, וד' שבלולב, וארבע שבמצורע - מעכבין זה את זה.

כה. תוספות מסכת מנחות דף כז עמוד א ד"ה לא שנו

לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין - פי' בהלכות גדולות בהלכות לולב יש לו אין מעכבין דלא תימא עד דמגבה להו בהדי הדדי לא נפיק אלא אי מגבה חד חד לחודיה שפיר דמי דקי"ל לולב אין צריך אגודה, מ"ר ור"ת הגיה בספרו ל"ש פירוש דמעכב' משום תמה אלא שאין לו אבל יש לו תמה הוא אף על פי שלא חיברו באגודה כדאמר' לקמן דלא דרשי רבנן קיחה קיחה ולר' יהודה דדרשי ליה קיחה קיחה דלא הויה תמה אלא א"כ אגוד וכולהו פי' דגמ' אפי' לפי' הלכות גדולות נראה דצריך לאוגדו כדמסיק עליה זה אלי ואנוהו, מ"ר.

כו. בית יוסף אורח חיים סימן תרנא

כתוב בארחות חיים (הל' לולב אות כב) מעשה בה"ר משולם שנטל לולב ביום טוב ראשון ובירך על נטילת לולב ושהחיינו ואחר כך הסתכל בו ולא מצא בו ערבה והניחה בלולב וחזר ונטלו ונטל גם כן האתרוג ובירך על נטילת ערבה ושהחיינו משום ערבה ונהי שאין צריך ליטול אלא הערבה בלבד אלא מצוה מן המובחר בעי למיעבד ליטול ארבע מינים בבת אחת וכן מצונו מכתבת ידי הראב"ד ז"ל עכ"ל:

כז. תוספות מסכת סוכה דף לט עמוד א ד"ה עובר לעשייתו

עובר לעשייתו - מטעם זה צריך לברך אלולב קודם שיטלנו דאי לאחר שנטלו מדאגביה נפק ביה כדאמר' בסוף פירקין (דף מב.) ומיהו לא מסתבר כלל דהיאך יברך עליו והוא מונח בכלי האמר בהקומץ רבה (מנחות לה: ושם) תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה וכל שעה שאין המצוה מזומנת בידו לעשות לא מיסתבר כלל לברך עליו ושמה משיחיל ליטול לולב קודם שיטול האתרוג מברך והיינו עובר לעשייתו שמעכבים זה את זה אי נמי לאחר שנטל שניהם אלא שהופך אחד מהן וכו' אי נמי משום דלא גמרה מצותו עד אחר ניענוע דמהאי טעמא נמי מברכין אנטילת ידיים אחר נטילה דלא גמר מצותו עד אחר ניגוב כדאמר' פ"ק דסוטה (דף ד:) דאסור לאכול בלא ניגוב ידיים ומיהו לא דמי כולי האי דניענוע אינו אלא מכשירי מצוה בעלמא ולא מעכב כדאמר' (פ"ק דסוטה) בסוף פירקין מדאגביה נפק ביה וכו' וצריך לומר על כרחך הואיל והמצוה לא נגמר עדיין לגמרי דבעי ניענוע מברך ועוד כדאמר' בסוף פירקין (דף מא:)) מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מתוך ביתו ולולבו בידו נכנס לבית הכנסת ולולבו בידו קורא ק"ש ולולבו בידו אף על פי שכל אלו הדברים אין מעכבין מ"מ הואיל ויש בדבר מצוה מן המובחר חשיב כעובר לעשייתו וכו'.

כח. רש"י מסכת סוכה דף כט עמוד ב ד"ה ושל עיר

ושל עיר הנדחת - משום דלשרפה קאי, דכתיב (דברים יג) ואת כל שללה תקבוצ, ולולב בעי שיעור ארבעה טפחים כדלקמן (/סוכה/ לב, ב), וכיון דהאי לשרפה קאי - אין שיעורו קיים, דכשרוף דמי.

(בענין טבילה לחצאין במעין). מה שכתבת שהקשה המקשה בפ' זאת תהיה מה שזב לא נאמר כל בשרו ובבעל קרי כתיב כל בשרו, ותיצתם כי במים חיים מועלת טבילה לחצאין והבאתם ראייה ממשנה ומברייתא המעיין מטהר בכל שהוא דהיינו לחצאין, והמקוה במ' סאה ולא לחצאין. ורבי' יהודאי כן פירש מיגנדר כביניתא על מעיין שהוא בכל שהוא, והתרתם טבילה לחצאין בישיבתכם. כמה טעיות טעיתם וכו' ואתה שהבאת ראייה המעיין מטהר בכל שהוא מכלל דאדם טובל בכל שהוא ומיגנדר במים וטובל לחצאין על זה שנינו התנאים מבלי עולם שמורין הלכה מתוך המשנה שכך שנינו המעיין מטהר בכל שהוא [ופירושו מטהר מחטין וצינורות בכל שהוא, דברים] שכל גופו עולה בהן בכל שהוא, והמקוה במ' סאה ולא בפחות מכאן אפי' מחטין וצינורות. וכו' ומעיין בכל שהוא לא נישנית לגבי אדם כלל אלא למחטין וצינורות. וכו' אך על זה נפלאתי שטעית בהלכות גדולות [שאמרת] מגנדר כביניתא והיינו טבילת חצאין [ובמים חיים] וטעית שהרי במקוה מיירי בה"ג וביותר ממ' סאה ובמים חיים [לא] קמיירי. וכו' ולהכי נקט מגנדר דבקושי אדם מכניס עצמו כולו במים אלא א"כ כובשין אותו כדתיניא האומר לחבירו כבוש ירך עלי במקוה הרי זה מגונה, דיש לו להגנדר עד שיתכסה כולו במים. וה"ה נמי מים חיים, אלא שרוב התלמוד וכל אותה שיטה מיירי במקוה ולא במעיין וכו' ומ"מ מ' סאה בעי בעיקול שיהא כל גופו עולה בהן ולא חצאין. וכן כתב רב אחאי בפ' אחרי מות ובת"כ ובמקומות טובא תניא מה ביאת שמשו כולו כאחד אף ביאתו במים כולו כאחד לאפוקי טבילת חצאין ופי' במים יבא כולו כאחת יכול מקצתו ואח"כ מקצתו השני ת"ל ובא השמש וטהר וכו' לשון כאחת משמע הכי, ואילו טעה אחר בדבר כזה להתיר טבילת חצאין מתוך טעות משנה והלכות גדולות כדי היה לגזור עליו נידוי. יצירי יודע כי לש"ש נתכוונתי, כי גם על רבינו שלמה כתבת לשון טעות לפי שאני מצטער בדבר כר' טרפון אלא שלא אקפח. וכל המתירין טבילת חצאין אני קורא אותן חטאים ולא יחצו ימיהם. כי התירו כרת גמור נידה לבעלה.

כב. טור יורה דעה הלכות מקואות סימן רא

צריכה שתטבול במי מקוה שיש בו ארבעים סאה ואפילו אינו מים חיים שאין צריך מים חיים אלא לזב ולא לנדה וזבה ואף אם תטבול במעיין צריך שיהא בו מ' סאה אף על גב דמעיין מטהר בכל שהוא היינו דוקא לכלים אבל אדם אפילו אם הוא קטן שכל גופו מתכסה בפחות ממ' סאה אין טבילה עולה בו אא"כ יהא מ' סאה והרמב"ם והראב"ד כתבו דאף אדם מטהר במעיין כל שהוא ור"י כתב כסברא ראשונה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכו'

מקוה שיש לו מ' סאה ומעיין כל שהוא יכול לשאוב כמו שירצה וליתנו בתוכה והם כשרים אף על פי שהן רבים על המים שהיו בתוכם תחלה אבל כל זמן שאין במקוה מ' סאה אפילו אם חסר כל שהוא אם נפל לתוכה ג' לוגין מים שאובין פסלוה וכו'

כג. תלמוד ירושלמי מסכת סוכה פרק ג הלכה ז

מתני' שיעור אתרוג קטן ר' מאיר אומר כאגוז ר' יהודה אומר כביצה והגדול כדי שיאחזו את שניהם בידו אחת דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר אפי' אחד בשתי ידי: גמ' וכו' אמר רבי יוסה אילו הוה כתיב וכפות תמרים יאות לית כתיב אלא כפות תמרים. אפילו זה בידו אחת וזה בידו אחת. אמרו עליו על רבי עקיבה שזכנס לבית הכנסת ואתרוג על כתיפיו:

אמר ר' פרנך א"ר יוחנן שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח. קי"ל כוותיה ודלא כשמואל דסגי ליה כל שיצא לולב מן ההדס טפח אפי' בהדי עלין ומסתברא דאפילו הוסיף באורך ההדס והערבה אפילו כמה צריך שיצא שדרו של לולב למעלה מהן טפח ומשום הכי נקטי ליה ר' יוחנן ושמואל בהאי לישנא ולא אמרו סתם לשמואל לולב ארבעה בהדי עלין ולרבי יוחנן לבר מעלין:

ל. שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרנ טעיה א - ב

שיעור הדס וערבה, ג' טפחים; ושדרו של לולב ד' טפחים, כדי שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח, באמה בת ה' טפחים עשה אותה ו', צא מהם ג' להדס, נמצא שיעור הדס וערבה טפחיים ומחצה, שהם י' גודלים; ושיעור שדרו של לולב י"ג גודלים ושליש גודל; ויש מי שאומר ששיעור שדרו של לולב י"ד גודלים; וי"א ששיעור הדס וערבה י"ב גודלים, ושדרו של לולב י"ו גודלים (וכן נוהגין לכתחילה).

אין להם שיעור למעלה. ויש מי שאומר שאפילו הוסיף באורך ההדס והערבה כמה צריך שיצא שדרו של לולב למעלה מהם, טפח.

לא. רבינו מנוח - ספר המנוחה הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז הלכה ח

כמה שיעור אורך הלולב כו'. אמר המפרש התם במסכת מנחות אמרינן לולב יש לו שיעור למטה אבל אין שיעור למעלה ומה שאמרו רבותינו בלולב לאו דוקא לולב וה"ה לשאר מינין דכלהו נקראו לולב ומ"ש הרב ואם אגד הלולב צריך שיהיה כו' מסתברא דה"ה אם לא אגדן דראוי להיות יוצא מן ההדס ומן הערבה טפח בעינן דהא קי"ל א"צ אגד ואמרינן דבעינן שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח והטעם משום שהוא גבוה במינו יותר מכולם וכי אמרינן בהדס ובערבה דאין להם שיעור למעלה דוקא כשהלולב גדול כל כך שראוי להיות יוצא עליהן טפח וצ"ע:

לב. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קכח עמוד א

אמר רבי ירמיה: הרי אמרו המשתחוה לחצי דלעת - אסרה.